

Lange adem nodig voor vergroten betrokkenheid allochtone moeders bij sportclubs Evaluatie stimuleringsproject betrekken allochtone vrouwen bij sportvereniging

➤ AGNES ELLING, MARCIA DE JONG & ESTER WISSE

ACHTERGROND EN DOELSTELLINGEN

De directie Sport van het Nederlandse ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) startte begin 2009 in samenwerking met de directie Emancipatie van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) het (pilot)project '*(Maatschappelijke) participatie allochtone vrouwen in de sport*'. Het project was onderdeel van '*Duizend en één Kracht: vrouwen en vrijwillige inzet*', dat in 2007 begon als uitwerking van de emancipatienota 2008-2011 '*Meer kansen voor vrouwen*'. Het project sloot tevens nauw aan bij het programma '*Mee-doen Alle Jeugd door Sport*' 2007-2010 van de ministeries van VWS en Wonen, Werken en Integratie (WWI), gericht op stimulering van verenigingssportdeelname onder jeugd met achterstanden in sportparticipatie, waaronder allochtone meisjes.

Het WJH Mulier Instituut – centrum voor sociaalwetenschappelijk sportonderzoek – verrichtte een tussen- en eindevaluatie van het project. Dat gebeurde aan de hand van een kwalitatieve proces- en resultaatbeschrijving in drie fasen (opstartfase, onderweg, afronding en vervolg) en het bepalen van kritische succes- en faalfactoren. In dit artikel formuleren we de belangrijkste uitkomsten en conclusies.

Doel van het project (Maatschappelijke) participatie allochtone vrouwen in de sport was om meer niet-westerse allochtone vrouwen te betrekken bij (vrijwilligers)werk in sportverenigingen en tevens de emancipatie en maatschappelijke participatie van vrouwen met een niet-westerse etnische achtergrond te bevorderen. De pilot was vooral gericht op het ontwikkelen van handvatten en instrumenten voor het succesvol werven en ondersteunen van vrouwen uit niet-westerse etnische minderheidsgroepen met een geringe maatschappelijke participatie, voornamelijk eerste generatie islamitische vrouwen. Het project zou aanvankelijk een jaar duren, maar werd uiteindelijk met een half jaar verlengd tot juni 2010.

De uitvoering van het pilootproject (Maatschappelijke) participatie allochtone vrouwen in de sport vond plaats bij twee sportbonden, te weten de Koninklijke Nederlandse Voetbal Bond (KNVB) en de Koninklijke Nederlandse Gymnastiek Unie (KNGU). Deze bonden selecteerden enkele verenigingen in een grote (Amsterdam) en een middelgrote stad (Arnhem). De doelstellingen van de betrokken bonden en verenigingen waren ambitieus. De KNGU streefde naar respectievelijk drie en vijf nieuwe vrijwilligers, de KNVB zette in op het structureel betrekken van tien vrijwilligers uit de beoogde doelgroep per pilootvereniging.

TE GROTE AFSTAND PROJECTLEIDING TOT DOELGROEP

Al vrij snel bleek dat de projectleiders en uitvoerders vanuit de betrokken bonden en verenigingen te veraf stonden van de beoogde doelgroep van met name islamitische vrouwen van Turkse of Marokkaanse afkomst. De projectbetrokkenen waren vrijwel allemaal autochtoon en binnen de voetbalbond waren ook meerdere (jonge) mannelijke projectleiders actief. Voor vrijwel alle betrokkenen gold bovendien dat ze nauwelijks tot geen kennis en ervaring hadden over en met contacten met islamitische vrouwen. In enkele gevallen waren wel islamitische vrouwen betrokken bij het project. Zo was bij een van de voetbalverenigingen een jonge Marokkaanse vrouw (negentien jaar) betrokken als projectleider, en werd bij een turnvereniging al vrij snel een Marokkaanse vrouw (34 jaar, twee kleine kinderen) als projectassistent aangesteld.

Hoewel enerzijds regelmatig werd onderkend dat er niet te hoog moest worden ingezet, bleek anderzijds dat de verwachtingen toch te hooggespannen waren. De doelstelling om meerdere nieuwe, structureel betrokken, allochtone moeders/vrouwen per vereniging te betrekken, bleek voor beide bonden binnen de projectperiode niet haalbaar. Deze nieuwe projectassistent bij een van de betrokken gymnastiekclubs bleek uiteindelijk de enige nieuwe structureel betrokken vrijwilligster vanuit de beoogde doelgroep.

ZOEKEN NAAR DE JUISTE STRATEGIEËN

Over het algemeen hadden de projectuitvoerders niet voldoende competenties, ondersteuning en/of draagvlak om het project succesvol uit te kunnen voeren. Mede door de grote afstand tot en geringe contactervaring met de doelgroep was de looptijd van het project veel te kort om meer te kunnen bereiken dan bewustwording van culturele verschillen. Laat staan om ervaring op te doen met verschillende communicatiestrategieën om zo in contact te treden met de doelgroep. Wisselingen in projectcoördinatoren en/of te weinig draagvlak en betrokkenheid vanuit het bestuur waren negatief van invloed op de voortgang, hierdoor bleven projectbetrokkenen langer 'zoekende'.

Aanvankelijk bestond er veel optimisme en werden verschillende strategieën bedacht om met de doelgroep in contact te treden (onder andere moeders aanspreken via sleutelfiguren, betrekken van eigen allochtone vrouwelijke jeugdleden). Al vrij snel bleek dat ideeën in de praktijk toch lastiger uitvoerbaar bleken en minder rendement opleverden dan verwacht. Het belang van de benodigde investeringen qua tijd en middelen en specifieke interculturele (communicatie)vaardigheden werd daarbij onderschat.

"In kleine setting willen we eerst gaan praten met die vrouwen, herkenbaar maken welke rollen er zijn, wat ze belangrijk zouden vinden, wat ze fijn zouden vinden. En eerst maar gewoon naar de accommodatie laten komen, gewoon eens kijken wat ze ervan vinden. Er zullen veel mensen denken aan de toernooien die er nog aankomen, veel hand- en spandiensten verrichten, want het wordt best wel even nauwgezet om daar maatwerk van te maken." (projectleider bond)

Over het in contact komen met (islamitische) allochtone vrouwen werd vaak al te lichtzinnig gedacht: *'Je denkt er toch makkelijker over, totdat je het meemaakt.'* (projectuitvoerder)

Het in contact komen en opbouwen van vertrouwen kost veel tijd, waarvoor binnen het op output gerichte project eigenlijk niet voldoende ruimte bestond of werd genomen. Het werd in navolging van de opgestelde stappenplannen gezien als een 'eerste fase', terwijl de praktijk liet zien dat het benaderen en in contact komen veel specifieke investeringen vereist.

Een van de verenigingen wilde via een sleutelfiguur langzamerhand het netwerk met andere allochtone vrouwen uitbreiden en de bekendheid met het verenigingsleven en de betrokkenheid bij de club vergroten:

"Hiervoor is structureel veel tijd en aandacht nodig, en die heb je binnen de club vaak niet, gezien de andere taken die gedaan moeten worden om alles binnen de club draaiende te houden. Het vergt continue aandacht." (projectuitvoerder)

GERINGE SAMENWERKING MET ERVAREN PARTNERS

Aanvankelijk formuleerden de betrokken verenigingen voornemens om samen te werken met diverse andere organisaties (onder andere gemeente, vrijwilligerscentrale, vrouwen- en buurtorganisaties) die op basis van eerdere projecten wel de betreffende expertise bezitten en reeds contacten hadden met allochtone vrouwen. Uiteindelijk vond slechts in beperkte mate samenwerking plaats. Na een eventuele eerste kennismaking en uitwisseling van ideeën en tips gingen de betrokkenen vooral aan de slag vanuit hun eigen competenties en ervaringen. Bij vrijwilligerscentrales bleken sportclubs bovendien niet echt op het netvlies te staan als het gaat om bemiddeling van niet-westerse allochtone vrouwen.

Bij de bonden en verenigingen bestond soms juist ook de neiging tot te veel versnippering. Om op veel verschillende strategieën en meerdere clubs tegelijkertijd in te zetten en met allerlei verschillende partners te willen samenwerken. Daardoor treedt weliswaar mogelijk een bredere bewustwording op en lijkt de kans op slagen groter. Vanwege de versnippering is echter extra communicatie, aandacht en begeleiding nodig, die ten koste kan gaan van concrete acties op verenigingsniveau. Terwijl voor het daadwerkelijk bereiken en behouden van allochtonen vrouwen bij verenigingen juist een intensieve focus nodig is, met één-op-één begeleiding of begeleiding in kleine groepjes.

AANSLUITEN BIJ LEEFWERELD DOELGROEP

Vanuit de bonden en verenigingen werd nog te veel uitgegaan van de beschikbare expertise en de ervaringen met betrekking tot het werven en betrekken van 'reguliere' vrijwilligers vanuit bestaande (vrijwilligers)behoeften en opleidingen. Binnen het project ontbrak het aan voldoende competenties, tijd en geld voor de noodzakelijke investeringen om de beoogde doelgroep van niet-westerse allochtone vrouwen te werven en structureel te begeleiden. Bewustwording, draagvlak creëren en ervaring opdoen in het contact leggen en onderhouden met allochtone (islamitische) vrouwen/moeders bleek dan ook veelal het hoogst haalbare.

Om de kans op slagen in de toekomst te vergroten, is het van belang het perspectief (de leef-situatie, competenties en wensen) van de doelgroep van allochtone vrouwen meer centraal te stellen en dus meer vraaggericht te werk te gaan en te investeren in intensieve begeleiding. Deze strategie en aanpak bleek behoorlijk succesvol in enkele vergelijkbare projecten vanuit gemeentelijke sportafdelingen tijdens de projectperiode. De betrokken projectleiders en uitvoerders hadden de afgelopen jaren reeds meer ervaring en expertise met (sportlessen voor) de doelgroep en boden intensieve begeleiding.

Via het Sportbedrijf van de gemeente Tilburg volgden tien allochtone vrouwen een 'instap-cursus' van tien lessen, waarna negen vrouwen doorstroomden in een negen maanden durende opleiding tot aerobicsinstructrice. Zij behaalden allen hun diploma en diverse vrouwen gingen na afloop van dit traject daadwerkelijk aan de slag als (assistent-) aerobicsinstruc-

trice. Via de Dienst Maatschappelijke Ontwikkeling van de gemeente Amsterdam volgden twintig allochtone vrouwen de algemene kaderopleiding 'Leider Sportieve Recreatie', een cursus van vijftien bijeenkomsten en het verrichten van vijftien uur stageactiviteiten en dertig uur vrijwilligerstaken binnen sportstimuleringsprojecten van de gemeente Amsterdam.

Aan deze laatste cursus nam tevens de Marokkaanse projectassistente van een van de betrokken gymnastiekverenigingen van (Maatschappelijke) participatie allochtone vrouwen in de sport deel.

Zij stelde dat haar eigen man haar ondersteunt in haar streven om zich verder te ontwikkelen, maar dat dit niet altijd het geval is.

"Nu heb ik een auto en heb ik er geen problemen mee om wat verder te reizen. Ook dat het 's avonds was niet... Ik vind het ook goed dat vrouwen die werken dan 's avonds toch wat kunnen doen, maar het kan ook moeilijk zijn. Sommige mannen laten hun vrouwen dan niet naar de lessen gaan."

Een deelnemster aan de Tilburgse cursus geeft aan dat voor haar de cursus daadwerkelijk heeft geleid tot persoonlijke groei en grotere kansen tot maatschappelijke participatie:

"Ik vind het ook heel fijn dat ik deze kans heb gekregen. Ook al ben ik hier wel opgegroeid, je blijft op een gegeven moment toch ergens hangen en dan kom je niet verder. En ik vond het heel leuk dat ik nu wel een stap verder ben door deze cursus. Ik heb echt veel meer zelfvertrouwen."

LANGE ADEM NODIG VOOR DAADWERKELIJKE RESULTATEN

De belangrijkste behaalde opbrengst van het pilootproject (Maatschappelijke) participatie allochtone vrouwen in de sport is bewustwording binnen de bond en verenigingen dat het betrekken van allochtone vrouwen geen eenvoudige opgave is en specifieke kennis en (communicatie)vaardigheden vergt. De ontwikkeling van de noodzakelijke expertise binnen de georganiseerde sport op dit gebied van interculturalisatie en maatschappelijke integratie staat nog in de kinderschoenen.

Voor het daadwerkelijk (structureel) betrekken van allochtone vrouwen zijn naast specifieke competenties vooral ook intensieve begeleiding (en daarmee hoge kosten) en een lange adem nodig. Het succesvol kunnen werven en behouden van niet-westerse allochtone vrouwen lijkt voor veel sportbonden en verenigingen vooralsnog 'een brug te ver'. Voor een eventueel vervolg op dit pilootproject lijken gemeenten op dit moment nog de meest aangewezen partner, omdat zij beter toegerust zijn om de benodigde structurele en professionele begeleiding te kunnen bieden voor het welslagen van de maatschappelijke participatie van allochtone vrouwen via de sport.

ENKELE CONCRETE AANBEVELINGEN

- Het succesvol aantrekken van specifieke doelgroepen, zoals niet-westerse allochtone vrouwen, werkt alleen als hiervoor ook een draagvlak is bij het kader en de leden van de vereniging. Contact maken en elkaar leren kennen en vertrouwen is een noodzakelijke eerste stap, die veelal veel tijd vergt. Binnen verenigingen is er veelal gebrek aan intensieve begeleidingsmogelijkheden, terwijl deze wel nodig zijn. Het is dan ook noodzakelijk om voldoende tijd en menskracht te investeren in ondersteuning en sturing. Voor begeleiders en vrijwilligers is het bovendien belangrijk om de grenzen goed af te bakenen en onderscheid te maken tussen hun taken en eventuele bijkomende hulpvragen (doorverwijsmogelijkheden).
- Benader vrouwen persoonlijk (en niet met folders) en sluit aan bij hun ideeën (onder andere 'jeugd' en 'gezondheid') en mogelijkheden. Bij voorkeur benadering door vrouwen uit de eigen etnische groep (sleutelfiguren) die dezelfde taal (verbaal en non-verbaal) spreken. De vertrouwdheid maakt de drempel naar vrijwilligerswerk lager. Veel communiceren (vrouwen zich welkom laten voelen) en complimenten geven (vrouwen vertellen dat ze nuttig en goed werk doen) draagt bij aan de persoonlijke ontwikkeling en groei en de binding met de club.
- Voor veel vrouwen is participatie aan activiteiten en cursussen alleen mogelijk onder bepaalde voorwaarden, zoals aanwezige kinderopvang, alleen vrouwen, dichtbij, overdag. Veel islamitische vrouwen van de eerste generatie missen noodzakelijke kennis over het functioneren van sportverenigingen en basiscompetenties (onder andere taalniveau, omgaan computer, afspraken maken en nakomen) voor zelfstandig functionerende verenigingsvrijwilligers. Ook vervoersproblemen (niet kunnen fietsen en autorijden) en psychosociale problematiek van vrouwen zijn relatief veel voorkomende belemmerende factoren.
- Bewustwording over het belang van vrijwilligerswerk op weg naar betaalde arbeid draagt bij aan een grotere motivatie. Als er geen continuïteit of ontbrekend perspectief is, haken vrouwen snel af en wordt de belemmering groter om opnieuw te beginnen. Zorg voor heldere en concrete taakomschrijvingen en bied vrijwilligers uiteindelijk zicht op (betaald) werk. Maak duidelijk dat werk ook zonder financiële vergoeding (in eerste instantie) de moeite waard kan zijn.
- Groepsaankpak en maatjesprojecten werken – mede vanwege gevoelens van 'veiligheid' – positief, evenals het inzetten van 'rolmodellen'. Mogelijkheden voor stapsgewijze persoonlijke ontwikkeling 'op maat' zijn van belang: eerst laten meelopen (ervaringen opdoen, wegwijs maken), daarna via kleine stapjes zelfstandige taken laten uitvoeren.

HET VOLLEDIGE EVALUATIERAPPORT

Elling, A., Jong, M. de & Wisse, E. (2010) *We zijn nog wel een beetje zoekende*. Eindrapportage monitoring en evaluatie pilotprojecten KNVB en KNGU participatie allochtone vrouwen in de sport. Hertogenbosch: WJH Mulier Instituut.
Downloaden via: <http://www.mulierinstituut.nl/nieuws/?ID=440>
 of via de catalogus van de bibliotheek van het Mulier Instituut of NISB

NISB/KNVB (2010) *Duizend en één kracht : het vinden en binden van allochtone vrouwen voor vrijwilligerswerk bij de sportvereniging*. Ede/Zeist: NISB/KNVB.
Downloaden via: <http://www.meedoenallejeugddoorsport.nl/publicaties/publicaties/1001-kracht.html>

BIOGRAFIE

Agnes Elling studeerde bewegingswetenschappen aan de Vrije Universiteit in Amsterdam. Vanaf 1994 tot 2006 was zij eerst vanuit de Universiteit Utrecht, daarna (ook) vanuit de Vrije Universiteit Brussel en tenslotte vanuit de Universiteit van Tilburg betrokken bij de interuniversitaire onderzoeksprogramma's 'Waarden en Normen in de Sport' (WNS) en 'Kwaliteiten van Sport'. Vanaf de oprichting van het Mulier Instituut in 2002 was zij via onderzoek naar in- en uitsluiting binnen het meerjarenprogramma Kwaliteiten van Sport reeds verbonden aan het instituut. In 2006 trad zij ook daadwerkelijk in dienst bij het Mulier Instituut. Vanaf 2008 maakt zij tevens deel uit van het managementteam. Diverse onderzoeksthema's en projecten waar zij bij betrokken is (geweest) zijn: Talentontwikkeling en oud-topsporters, Homotolerantie in de sport, Niet-sporters en betekenisgeving, Vechtsport en sociale integratie, Zwemvaardigheid en allochtone ouders en Betrokkenheid allochtone vrouwen. Zij organiseerde tevens het internationale sportsociologencongres ISSA 2009 in Utrecht.

Marcia de Jong studeerde Sport, Economie en Communicatie aan de Fontys Economische Hogeschool in Tilburg. In juni 2007 rondde ze haar studie af. Haar afstudeerstage verrichtte ze bij het Mulier Instituut, waar zij een strategisch marketingplan voor de Nationale Fitnessmonitor schreef. Aansluitend is ze als onderzoeker aan het werk gegaan bij het Mulier Instituut en houdt zij zich onder andere bezig met het Verenigingspanel/ de Verenigingsmonitor, het Jaarboek Sport, de monitoring van het project 'Zo kan het Ook' en met de Beleidsdoorlichting voor VWS.

Ester Wisse volgde de opleiding tot docent lichamelijke opvoeding aan de ALO in Tilburg. Haar LIO-stage voor de ALO liep ze via stichting Todos in Brazilië, bij een sportontwikkelingsproject in de sloppenwijken van Fortaleza. Na de ALO volgde Ester de bacheloropleiding Ontwikkelingsstudies aan de Radboud Universiteit Nijmegen, waarvoor ze haar eindonderzoek heeft verricht in verschillende townships in Port Elisabeth, Zuid Afrika. Sinds februari 2008 is Ester aangesteld als onderzoeker bij het Mulier Instituut, waar ze zich voornamelijk bezig houdt met onderzoeken op het gebied van sport en multiculturaliteit en sport en onderwijs. Ook is zij betrokken bij onderzoeken rond vechtsport, 'lifestylesports' en zwemmen.

Over het W.J.H. Mulier Instituut

Op 12 april 2002 werd het W.J.H. Mulier Instituut opgericht, met als doel het bevorderen van de onderlinge afstemming, coördinatie en diepgang van het sociaal-wetenschappelijk sportonderzoek in Nederland. Het Mulier Instituut vervult een spilfunctie in het sportonderzoek in Nederland. Het verricht toegepast en fundamenteel sociaal-wetenschappelijk onderzoek op het gebied van sport en bewegen en streeft naar een optimale afstemming tussen kennisontwikkeling en de toepassing en verspreiding van kennis. Het instituut is vernoemd naar W.J.H. (Pim) Mulier (1865-1954), wellicht de belangrijkste pionier en aartsvader van de (georganiseerde) sport in Nederland.
online: <http://www.mulierinstituut.nl>

